

עומקא דפרשה

- שער הציון
- יציאה ממקלט לפיקו"נ
- תלמוד שגלה מגולין רבו
- בעל שררה שגלה
- קובץ איבעיות
- מלחמתה
- תגובות

- וישב בה עד מות הכה"ג
- תחילת דין רוצח בשגגה
- יציאה מעיר מקלט
- ג' ערי מקלט שבעבה"י
- תאריך פטירת הכה"ג
- תליית העונש בכהן גדול
- הרג פעם ג' בעיר מקלטו

פר' מסעי - בענין גלות לערי מקלט
בס"ד ערש"ק כ"ז תמוז תשע"א

מאימתי נהג דין רוצח בשגגה

הרב א. ד. הלוי יונגריין

א. בעומקא דפרשה פר' חקת הובאו דברי המשך חכמה פ"כ פכ"ט, דמדכ" תיב במיתת אהרן ויבכו אותו כל בית ישראל, מוכח שלא היו רוצחין בשגגה כל הארבעים שנה, דהלא רוצחין בשגגה יוצאים מעיר מקלט במיתת כה"ג וע"כ שישמחו במיתתו, ומדכתי כל בית ישראל משמע שלא היו רוצחים. והקשה הרב מרדכי דב אינדיג שליט"א מנ"ל שלא היו רוצחים שגלו לערי מקלט אלא שמתו קודם שמת אהרן. ובגליון הבא בפר' בלק הובאו כמה תירוצים.

ב. אך עיקר דברי המש"ח לכאורה אין להם מובן, חדא דהציווי הראשון של ערי מקלט הוא בפרשת מסעי, וזה היה בערבות מואב על ירדן ירחו, כמבואר בקראי פ"ג ופ"ה דפרשות שלפניה כבר נאמרו בערבות מואב על ירדן ירחו, שזהו המסע הארבעים, והיה כמה וכמה מסעות לאחר שמת אהרן כמבואר בפר' המסעות בפרשתן.

ועוד דמתניתין היא במכות ט' ב' להיכן גולין לערי מקלט וכו' שנאמר את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען וגו'. עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות שנאמר שש ערי מקלט תהיינה עד שיהיו ששתן קולטות כאחת. הרי שני צטוה משה לומר לבני ישראל שכאשר יעלו לארץ כנען יפרישו את ששת ערי המקלט, ואין אותן שבעבר הירדן קולטות עד שתהיינה אותן שבארץ ישראל קולטות. ומשה רבינו ע"ה הבדיל בעצמו ג' ערים בעבר הירדן כדכ" תיב בדברים פ"ד פמ"א, ופרש"י [שם] נתן לב להיות חודל לדבר שיבדילם. ואף על פי שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען, אמר משה מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה.

ומעתה לכאוי גם לא נצטוו על ערי מקלט עד אחר מיתת אהרן, וגם לא היו ערי המקלט שבעבר הירדן קולטות קודם כניסת בני"ל לארצה"ק, וא"כ נפלאו בעינינו דברי המש"ח דמשמע שהיה בחיי אהרן דין ערי מקלט [ומתני' דמכות הוזכרה בדברי המש"ח גופי' בפרשתינו]. וצ"ע.

ג. והצעתי הדברים לא' הת"ח שליט"א, ותירץ דכבר כתב רש"י שמות פכ"א פ"ג ושמתי לך מקום- אף במדבר, שינוס שמה, ואיזה מקום קולטו, זה מחנה לוי, וכ"ה בילקוט שמעוני פר' משפטים (שכ"ג) וז"ל- ושמתי לך מקום ושמתי לך בחי"ך, מקום במקומך אשר ינוס מלמד שהיו ישראל גולין במדבר, להיכן גולין למחנה לוי, וכ"ה בתוספתא מכות פ"ב הל' י"א וז"ל- שוגג כדרך ירידתו גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה, להיכן גולה לעיר מקלטו, ובמדבר גולה למחנה לוי, עכ"ל. וכ"ה בלשון המשך חכמה הנ"ל בפר' חקת (פ"כ פכ"ט) שכתב וז"ל ויבכו את אהרן וכו' כל בית ישראל. פי' הכתוב מספר לנו בזה שלא היה כל הארבעים שנה רוצח נפש בשוגג שהיה נגלה למחנה לוי, והיה נפרד מביתו וממשפחתו. שאם היה, הלא חזרו במיתת אהרן - "מות הכהן הגדול" (להלן פ"ה פכ"ה) - והיה להם לשמוח, עכ"ל. ולפ"ז קושיין מעיקרא ליתא, דגלו במדבר למחנה לוי.

ונמצינו למדין דב' גדרי מקלט היו. הא' לדור המדבר שהיו גולין למחנה לוי, וזה נרמז בקרא דושמתי לך מקום בפר' משפטים, והב' משנכנסו לא"י וכבשו וחילקו הפרישו ערי מקלט [כמבואר בס' יהושע פ"כ ופכ"א] שהיו מערי הלויים, ורק מאז ואילך קלטו אף אותן שהופרשו בעבר הירדן ע"י משה, וזהו הציווי שבפרשתנו.

ד. ועכ"פ מל' הילקוט שמעוני הנ"ל, משמע שהיו גולין בדור המדבר, ולכאורה הוא דלא כהמש"ח, אא"כ נפרש דהני גולין לאחר מיתת אהרן הוו [מא' באב ועד ניסן שלאחריו].

טעם דין הישיבה עד מות הכה"ג

הרב יצחק ליסיצין

וישב בה עד מות הכהן הגדול (לה כה), פרש"י ד"א לפי שהיה לו לכ"ג להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו. במשכיל לדוד הקשה איזה עונש יש לכ"ג בזה שהרוצח גולה. הלבוש ובנחלת יעקב ביארו שע"ז הרוצח יתפלל שימות הכ"ג מהרה. בגור ארי' דחה דא"ז דרך התורה, ועוד הקשה על רש"י היכן מצא דבר זה שיאמר הכתוב עד מות הכה"ג בשביל דהו"ל להתפלל לכך אם יתפללו עליו הרוצחים שימות א"ז קללת חנם. ולא יכא דמתני זוהי סיבה שימות הכה"ג לא בל שיהיה זה טעם התורה שישב שם עד מות הכה"ג, לא אמרו זה. ולכאוי יש מקור לרש"י מהגמ' שם בע"ב דתנן שכשמינו כ"ג אחר דין הרציחה לגמ"ד חוזר במיתתו של השני, ומייתי לה הגמ' מקרא, וקאמר מאי הו"ל למעבד, היה לו לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש. ע"כ. וכאן הרי לא דיבור על תפלת הרוצחים שימות, מבואר דפשיטא לגמ' דמה שנא' וישב בה עד מות הכה"ג הוא משום דהיה לו לבקש רחמים. ומ"מ צ"ב מה העונש בכך לכ"ג, כי לפרש כדודש ונח"י תמוה. בשפת"ח ביאר באופן אחר, דלשון הפסוק מורה שעשוי הכ"ג למות מהרה בחיי הרוצח, וזהו עונש לכ"ג על שהיה לו לבקש וכו'. במשכיל לדוד רמז לדחות פי' רוש זה דהא זימנין דמת הרוצח קודם לו כדתנן (שם) שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו. מבואר שלא אמרה תורה שימות הכ"ג מהרה בחיי הרוצח דוקא. והדק"ל.

בבאר התורה (נד' עם י"א מפרש"י) הביא מהר"י מולכו שטען נכרי שנ' ראה משפט בלתי ישר שאחד יגלה שנה וא' עשרים. ותירץ מהר"א אשכנזי שהרי אחז"ל שענין השוגג הוא שהקב"ה מזמן שנים לפונדק א' וכו' (מכות י:), א"כ אין לך דין ישר מזה, שהיודע נסתרות יודע כמה שנים ראוי כל א' לגלות לפי חומר חטאו, ויודע כמה יחיה הכהן, ועפ"ז קובע מתי לזמן אותו ליפול מהסולם ולהרוג בשוגג. עכ"ד. וצ"ע הרי רק אחרי שכבר הרג בשוגג ואין עדים הקב"ה מזמן לו להרוג שוב. ואילו כשיש עדים בהריגה ראשונה, אכתי קשה למה זה גולה זמן רב וזה קצר.

ואולי י"ל על ב' הקושיות, דכשאידיעה רציחה בשוגג נודע לרבים חטאו של הכ"ג שלא ביקש רחמים, וזהו חילול השם לפי דרגת הכ"ג (עי' יומא פו.), וחילול השם אינו מתכפר אלא במיתה. ועל ההורג בשגגה יש ב' תביעות, א. על הנפש שהרג, וזה מתכפר לו מיד כשגלה. ב. על שהוא גרם שיתחלל השם ע"י הכ"ג, דאילו היה נזהר ולא הורג, לא הי' החילול ה', וחטאו זה אינו נתקן עד שיכופר לכ"ג במוותו, ולכך נשאר בגלותו בין בחייו ובין במוותו עד מות הכה"ג שאז נסתלק עוון החילול השם.

ועדיין צ"ב במש"א שהיה לו לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות, לכאוי לא הרוצח גרם שיגמור דינו לחובה ויודע חטא הכ"ג ויתחלל השם. וי"ל דהרי צ"ב וכי צריך להתפלל שיעוותו את הדין. ועי' פלפ"ח (סנה' פ"ד סי' ה' אות צ') וחפ"ח (לה"ר ו' ח' דהגה), ובערל"נ כ' שהיה לו להתפלל שימחול הקב"ה חטא הרוצח, ואז באמת פטור מגלות, ויטה מן הדין לב' הדיינים לגמור דינו לזכות. ע"כ. וי"ל דהא גופא דאשתמיטתיה מהכ"ג מלבקש רחמים שיגמור דינו לזכות, נגרם ע"י רשעו של ההורג שאינו זכאי להמחל לו ולפטור, ומה"ט נחשב ההורג לגורם לחילול ה' שע"י הכ"ג, ודוחק, וצ"ע.

בטעם איסור היציאה מעיר מקלט

הרב יהודה קמפנה

החזו"א (מכות י"ב) כתב דיש הרבה אופנים שישבת הרוצח בעיר מקלט היא מצוה אע"פ שאין בזה משום הגנה מגואל הדם. שהרי מקום קבורתו בעיר מקלט, וכן אסור לו לדור במחילות שבתחום אע"פ שהוא נקלט שם, וכן מהא דאין יוצא מעיר מקלט אפי' למלחמה, אע"פ שיכולים ב"ד לתקן שלא יוכל גוה"ד להרגו, ולכאוי יש להקשות מהא דאילן שעיקרו בפנים ונופו בחוץ שמבואר בגמ' שם דל"ש להחמיר לומר דאולי בתר נופו כיון דודאי אסור להרגו מספק כשהוא בעיקר האילן. וקשה שעדיין יש כאן סומכא שיהא אסור לו לשהות בעיקרו משום יציאה מעיר מקלט. אלא מוכח שהיכא שאין יכול להורגו אין אסור להיות שם. ויש מקום לדון לחלק בין עצם הישיבה חוץ לעיר מקלט לבין איסור היציאה באקראי, דודאי מחובת הגלות לגור בעיר מקלט, ולכן גם קבורתו שם, וכן אסור לגור בתחום, אבל יציאה באקראי אפשר דנאסרת רק משום גואל הדם. אלא דקשה קו' החזו"א דאמאי אינו יוצא למלחמה. אך לכאוי בלא"ה קשה דאף אם יש מצוה שלא יצא, למה לא נדחית מצוה זו מפני סכנת הציבור, והאחרונים כ' דאין סכנת הרוצח נדחית מפני סכנת הציבור, אבל להחזו"א הרי ב"ד יתקנו שלא יוכל להרגו וא"כ הוי רוק מצוה, ולמה לא תדחה מפני פיקו"נ, וצ"ע. ומהא דאסור לצאת אף באופן שאין גואל הדם, אין להוכיח, שהרי קי"ל שכל אדם אין חייבין על הריגתו.

בענין ג' ערי מקלט שבעבר הירדן

הרב משה הסגל

איתא במכות ט': "בעבר הירדן תלת, בארץ ישראל תלת, אמר אביי בגלעד שכחי רוצחים", ופירש"י "בעבר הירדן תלת וכו'. בתמיה, בנחלת שני שבטים שלש כמו בנחלת עשרה שבטים", וקשה, וכי בעינן ערי מקלט לרוצחים במזיד, דאי בשוגג איירי, אמאי יש שם נטיה לשגוג יותר מערב הירדן המערבי. ותרץ התוס' "לפי כשהורגים מזיד בלא עדים, הקב"מ מזמנן לפונדק אחד כדאמר' לקמן י", כאשר יאמר משל הקדמוני, וככל שיתרבו המזידים, כנגדם יתרבו השוגגין.

ומור' הגרמ"מ קארפ בספרו "ויבינו במקרא" במדבר (עמ' רכ"ב) תירץ, "דהא דקאמר 'שכחי רוצחים' ר"ל גואלי הדם, ששם כיון דהיו עוקבין להרוג נפשות" אזי גם גואלי הדם שכחי טפי, דהיו מחפשיין על עילה להרוג כי היה זה בטבע המקום כמ"ש הרמב"ן כאן, עכ"ל.

ואולי אפשר להוסיף, דהנה ודאי גואל הדם אם היה יודע באמת שהרוצח בשגגה הוא רק שוגג, לא היה רודף להורגו. ורק מחמת כעסו נוטה לפרש שאולי רצחו במזיד, וראוי לנקום בו, [וזהו שמוסרים לו ב' ת"ח ללוות הרוצח, לומר לו לגואל הדם שבשגגה בא מעשה לידו, משמע דאם ישמע להם לא יהרגו]. אכן אין נטיה זו קבועה, ולכולם, ולכן היה די בעיר מקלט אחת. אכן אם באותו מקום רבים הרוצחים בזדון, ממילא יש יותר ויותר נטיה לפרש על כל מקרה, שהיה במזיד, כנהוג שם, וא"כ יסבלו אף השוגגין, שהרי מיד יחשדום במזיד ללא התלבטות ולימוד זכות ומשום אוי לרשע ואוי לשכנו, היו צריכים להוסיף ערי מקלט, להוסיף אפשרויות המלטות לרוצחים באמת בשגגה, אף שמועטים הם, וש"מ שיש יותר סיכוי שיפגעו ע"י גואלי הדם.

תאריך פטירת הבה"ג

הרב אורי שהר

כבר העירו למה הוצרכה התורה לפרט תאריך פטירתו של אהרן הכהן בחודש החמישי באחד לחודש [מה שלא מצאנו כן באחרים] ועוד קשה שהתורה מפרטת שבשעת פטירתו של אהרן היו נוכחים משה ואלעזר. כמשאחז"ל שמשנה נתאה לאותה מיתה שראה [ולא משמע שהוצרך כ"ז עבור פשיטת הבגדים מאהרן לאלעזר].

ונראה לומר דהתורה מפרטת לן כאן כיצד צריך להיות פטירתו של כהן גדול שיעמדו אנשים בשעת יציאת נשמתו לידע באיזו שעה בדיוק היה זה ובודאי תאריך מדויק, שהרי כ"ז נפק"מ לדינא לרוצח שנגמר דינו, שאם היה זה קודם הפטירה פטור מלגלות ואם לאו חייב, ונמצא ששעת פטירתו של כהן גדול הוא מגופי תורה ולכן נכתב בתורה.

תליית עונש הרוצח במיתת הבה"ג

הרב אבנר צימנט

וישב בה עד מות הכהן הגדול, כתב רש"י ז"ל: שהוא בא להשרות שכניה בישראל ולהאריך ימיהם, והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל ומקצר ימי החיים אינו כדאי שיהא לפני כה"ג. דבר אחר, לפי שהיה לו לכה"ג להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל.

והקשה ע"ז המהר"ל זי"ע בגור אריה וז"ל: לא ידעתי היכן נמצא, כי בגמ' דמכות (יא.) לא קאמר כך, אלא אמר וישב שם ובמות הבה"ג, לפיכך אמותיהם של כהנים היו מספקין להם מים ומזון דלא לצלי על בניהם. ומקשה הא אי מצלי מייתי, והא כתיב "קללת חנם לא תבוא", ומבואר דהוה ליה להתפלל על דורו. אבל שיהיה זה טעם התורה שישב שם עד מות הבה"ג לא אמרו זה, דהטעם הוא כמו שדרשו בספרי כדלעיל דאין סברא לומר שהתורה אמרה וישב שם עד מות הבה"ג. כדי שיתפלל שימות, וא"כ נתנה התורה העונש לכהן גדול כדי שיתפללו שימות, ואין אלו דרכי התורה האמיתית. עכ"ל.

ולתרץ דברי רש"י נקדים הא דידוע הכלל ברש"י כשמביא שני פירושים לענין אחד, יש והוא מפני שנפלה מחלוקת בחז"ל באחד הפירושים. והנה בגמ' מכות שם איכא תרי לשני אהא דאמרה המשנה שם לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות וכו'. לישנא קמא הוא כלשון המשנה שלפנינו כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. ודייקינן הא אם יתפללו ימותו, וע"ז מקשינן קללת חנם לא תבא ומתריצין דהוה ליה להתפלל על דורו וכו', ובז הצדקו דברי המהר"ל דודאי אין זה הטעם לתלות עונש הרוצח במות הבה"ג, דאין זה דרכי התורה להדריך הרוצח שיתפלל ע"ז.

אמנם בלישנא בתרא הגירסא במשנה היא אחרת, והרי איתא שם איכא דמתרי, כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו. ומקשינן טעמא דמצלו, הא לא מצלו מייתי מאי הוה לי למעבד וכו'. דק' טוביה חטא וזיגוד מנגיד וח' אמר ההוא סבא מפרקי דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו. ע"כ ומביאה ע"ז הגמ' המעשה בריב"ל דלא אשתעי אליהו בהדיה תלתיא יומי ע"ש.

וא"כ לפי האי לישנא אין מיתת הבה"ג באה מפני תפילת הרוצח, אלא זהו עונש לכה"ג על עצם התקלה שקרתה בימיו, ואדרבה תפילת הרוצח מוזכרת כאן לטובה שמבקשות אמותיהן של כהנים שיתפללו שלא ימותו, דהיינו שהרוצח מסכים לקחת העונש על עצמו ולהסירו מעל הבה"ג, ולפי לישנא זו כתב רש"י פירושו השני, וללישנא קמא יתכן רק הפי' הראשון שהוא בא להשרות שכניה בישראל.

רוצח שהרג פעם שלישית בעיר מקלטו

הרב אביהי שרעבי

הנה שנינו (מכות יב, ב) הרג [פעם שניה] באותה העיר [מקלט] גולה משכונה לשכונה. ובגמ' א"ר אחא בר"י דרב איקא מאי קרא, כי בעיר מקלטו ישב [ופירש"י דמילות "בעיר מקלטו" מיתרא דהו"מ למיכתב כי שם ישב. וע"כ דרשינן דאם הרג פעם שניה בעיר מקלטו ישב] בעיר שקלטתו כבר. ע"כ.

וגבי הרג פעם שלישית יש להסתפק, דהנה התו' (שם ד"ה הלכו) ס"ל דרגלות השניה אסור לו לצאת משכונה לשכונה. ומבו דאינהו מפרשי האי קרא אף אשכונה שגלה בה. וא"כ לכאורה תו לא מציל קיים עוד דין גלות אם הרג פעם שלישית כיון שאסור לצאת עוד לשכונה אחרת. ובאילת השחר נסתפק ביותר אם בכה"ג דלמ' למקום בי' דין גלות האם יפסקו עליו כלל דין גלות, ע"ש.

[ובאמת דלשי' התו' בזבחים (ק"ז, א ד"ה עיר) דס"ל דמותר הוא בכל שכונות העיר אלא שלא יחזור לשכונה הראשונה שדר בה. וכ"מ מהר"מ פ"ז מרוצח ה"ה. מבואר דאינהו לס"ל האי דינא אף אשכונה, אלא דמ"ד אסור לשוב לשכונה הראשונה דאל"ה במה יחשב עוד דין גלות. א"כ שפיר שייך דלות שלישית לשכונה שלישית. ואף דגונה שיש רק שתי שכונות, כיון שהטעם שאסור לחזור לשכונה הראשונה אינו מהאי קא אלא כדלעיל. א"כ בכה"ג כשחוזר ה"ז ע"מ לגלות לשם דיקא אין בזה חסרון].

ומה שצ"ל אף לשי' התו' במכות, דגם הם לס"ל האי קרא אשכונה שגלה בה כעת. אלא דסברא היא, דס"ל דכ"ה צורת הדין גלות שלא יצא ממקום שגלה בו, וכאשר נתחדש עליו עוד דין גלות אה"נ שפיר יגלה לשכונה שלישית ולא יצא ממנה ובכך יקיים דין גלות, אבל האי חידושה דגלות שניה באותו העיר דייקא, לא נתחדשה לומר ג"כ באותה שכונה דייקא. וכן השיב לי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דגם לשי' התו' יגלה לשכונה שלישית.

פער הליון

גדר החיוב

עיקר מצות גלות לעיר מקלט היא חיוב הוא על הבי"ד להגלות את הרוצח, כמ"ש הרמב"ם בסה"מ מ"ע רכה שצונו להוציא מכה נפש בשגגה מעירו לעיר מקלט, והוא אמרו ית' **וישב שם עד מות הכהן הגדול**. ולשון ספרי וישב שם אינו יוצא משם לעולם שנאמר שם, שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו.

אך שיי החינוך (תי) דיש חיוב גם על הבי"ד וגם על הרוצח, [וכמ"ש בכותרת המצוה: **"מצוה על בי"ד להשליך מכה נפש בשגגה מעירו לעיר מקלט, ועל הרוצח בעצמו ללכת לשם"**]. ופירט שם שנלמד מב' מקראות. שנצטוו בי"ד של ישראל להשליך מכה נפש בשגגה מעירו ולהושיבו בעיר מקלט, שנא' **והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגו' וישב בה עד מות הכה"ג**. וגם המכה בכלל מ"ע זו שנאמר עליו **כי בעיר מקלטו ישב...** [ולכא'ו מתקיימות ב' המצוות באותו מעשה, דהיינו שבי"ד מגלים אותו לאחר גמ"ד, ואז גם הוא מקיים המצוה במה שגולה, אבל מה שגולה לפני גמ"ד נ' דאינו בכלל המצוה שהרי הנך קראי הם לאחר גמר דין].

ועי' בה"ל רוצח (פ"ה ה"א) שכתב הרמב"ם כל ההורג בשגגה גולה ממדינה שהרג בה לעיר מקלט, ומצוה להגלותו שנאמר וישב בה וכי. ומשמע דדגם הוא ס"ל דאיכא ב' דינים, חיוב עליו לגלות ומצוה להגלותו, אך מ"מ המצוה עשה היא רק על הבי"ד להגלותו.

הצלה או כפרה

בפסוקים (לה, יב-כז) מפורש דסיבת הגלות היא "והיו לכם הערים למקלט מגואל ולא ימות הרוצח", והוצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם ונשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה".

אכן בריש מכות (ב:) מבואר דהגלות היא כפרה, דאי' שההורג במזיד אינו גולה (אף שאין עדים והתראה) דאין לו כפרה בזה משא"כ שוגג.

ועי' יא: מידי גלות מכפרא מיתת כה"ג מכפרא, (ועי' בתוס' שם), וכ' הריטב"א לאו דגלות לא מכפרא כלל, דודאי **בכל מקום גלות מכפרה**, ולא לחנם אמרה תורה שיגלה לכאן.

והא"ש (פ"ו מהל' רוצח הי"ב ד"ה אמנם) הוכיח כן מהדין שישראל שהרג בשוגג את העבד גולה, אע"פ שאין גוה"ד לעבד, דאין לו חי"ס. וכן מהא דנגמר דינו ומת שמוליכין את עצמותיו לשם, הרי שהגלות משום כפרה.

וכן הוכיח בשיעורי ר"ד, מהדין (יב.) שאסור לדור בתחומה אע"פ שקולטת, הרי דאף שגואה"ד לא יהרגנו מ"מ אין לגור שם. [אכן עי' לק' בענין תחום העיר דנח' בזה הראשונים].

ועי' צפנת פענח (מהד"ת לו:) דמהגמי' מבואר דאיכא ב' גדרים בהצלת עיר מקלט, **"גדר הגנה"** שהיא קודם גמר דין ומועיל גם למזיד עד גמר דינו, ומלבד זה **"גדר כפרה"** לשוגג לאחר גמר דין.

עוד נראה להוכיח דצורת המצוה היא הכפרה שבגלות ולא רק ההצלה, ממ"ש הרמב"ם (פ"ה הי"ד) דמי שקלטו המזבח אין מניחין אותו שם אלא מגלין אותו לעיר מקלטו. הרי דאע"פ שהוא במצב של הצלה לא נתקיים הדין כיון שלא גלה לעיר מקלט, ולכא'ו משום דבלא"ה ליכא כפרה, [אא"כ נימא דהוא גזיה"כ].

אכן המהרש"א (י: ח"א ד"ה א' הרג) כ' **שכשארין חשש שגה"ד יהרגנו אין חיוב גלות**. ומבואר דס"ל דאינו כפרה כלל, אלא רק הצלה. [ולפי שיטתו יש לדחות את כל הראיות הנ"ל, הא דריש מכות י"ל דהוא רק פירכא אק"ו דר' יוחנן ואינו לדינא. ומ"ש הא"ש י"ד]

בדברות משה ב"ק (ס"י כב ענף ד) חקר אם העיר מקלט מצילה דיש כח למקום להציל, או דעונש הגלות מציל. עי"ש שהביא ראיות והאריך.

ולכא'ו תליא בהנ"ל דאם עיקר הגלות הוא ההצלה ה"ז תלוי בגבולות המקום, ואם העיקר הוא הכפרה הרי הוא עונש הגלות.

תחום העיר

במשנה (יא:) כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט. ובגמי' (יב.) וישב בה ולא בתחומה, כאן לקלוט כאן לדור. והיינו שאסור לדור בתחומה, ומבואר דאיכא ב' דינים, הא' קליטה מגואל הדם, והב' דין ישיבה בעיר, וכ' הריטב"א (ד"ה מעשר בחומה) דהוא גזיה"כ שדין הדירה הוא דוקא בתוך העיר.

אבל במאירי משמע דהוא מדיני הקליטה, שכ' שאם דר בתחומה התייר עצמו ויכול גואל הדם להורגו, עי"ש.

ולכא'ו שורש הפלוג' הוא **אם יש דין ישיבה בעיר מקלט מלבד גדר ההצלה** מגאה"ד, דהמאירי ס"ל דאין דין דירה בפנ"ע, אלא כל סיבת הגלות היא הצלה מגה"ד, וממילא אם אסור לדור שם ע"כ דאין שם הצלה (עי' לעיל בענין הצלה וכפרה).

ועי' חזו"א (ליקוטים סי' כג יב.) דב' מצוות איכא, הא' מצוה כללית שיהיה בעיר מקלט, ונכלל בזה גם תחומה. והב' לקבוע דירתו בעיר מקלט, ובהוה הדין שדוקא בתוך העיר ולא בתחומה.

פער הליון

גלות בזמן הזה

כתב החינוך (תי) ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן וסנהדרין של ע"א יושבין במקומן המוכן להם בירושלים לדון דיני נפשות. ועי' מנ"ח דדיני גלות שוים בכל לד"נ.

וכ"כ הרמ"א בחו"מ ר"ס תכה, כל חייבי מיתות בית דין בזמן הזה אין בידינו להלקותן או להגלותן או להרגן או לחבטן, אלא מנדין אותן ומבדילין אותן מן הקהל. ומקורו בתשו' רב נטרונאי גאון המובאת בטור.

והנה הטור שם הקדים וכ' שאין דנין דיני נפשות כיון שצריך בי"ד של כ"ג, **"וכן עירי מקלט אין לנו שיגלה בהן הרוצח"**. ובביאור הגר"א סק"ב הביא את הטור והוסיף מהספרי דדין עירי מקלט תליא בירושה וישיבה [ז"א דאף אם נדע מקומן, מ"מ בעי שיהא כבוש תח"י ישראל]. או דהוא מטעם דאינו עירי הלויים, דיתכן שהוא לעיכובא כדלק:

[לכא'ו נח' החינוך והטור בטעם דאינו נוהג בזה"ז, דלפי החינוך הוא חסרון מצד הבי"ד שאין כח להגלותו, [וזהו שכ' רב נטרונאי "האידינא אין בדיננו"]. אבל לפי הטור אין החסרון מצד כח בי"ד אלא דלא נוהגת המצוה כלל כיון שאין עירי מקלט. [ויתכן דתליא ג"כ בהנ"ל אם עיקר הדין הוא הגלות ממקומו או העיקר הישיבה בעיר מקלט]. אכן הגר"א ציין את טעם הטור על דבר הרמ"א דהיינו ר"נ גאון, ומשמע דס"ל דכולהו טעמא חדא נינהו, ויל"ע.

ובתוס' כתובות ל. (סד"ה מיום שחרב) מבואר דדין גלות תלוי בזמן שביהמ"ק קיים, עי"ש. ותמה בברכת אברהם מה שייך לביהמ"ק דהרי אף כשאין כה"ג גולה, וגם איכא לקדושת אר"י למ"ד דקדושה שניה לא בטלה כד' הרמב"ם.

ועי' בתשו' הגרעק"א (תנינא סי' ג) שנשאל על סדר תשובה למי שגרם ליהרג נפש מישראל [והיה שוגג קרוב למזיד], והשיב דלענין גלות אין לדון בזה כיון שמעיקר הדין החיוב רק כשיש עירי מקלט, אבל מ"מ ענין התשובה חמור מאוד וצריך תשובה גדולה וכפרה, עי"ש.

והרמ"א כ' בתשו' (לז) על מי שהרג בשוגג קרוב לאונס, כחלק מדרכי התשובה "שיהיה גולה שנה תמימה, לא ילין שני לילות במקום אחד". וכ"ד המהר"ם לובלין (מג-מד) שצריך גלות, עי"ש מה שסידר באופן חמור.

השו"ע בהל' רוצח לא הזכיר כלל ענין הגלות, אך הזכירו במקום אחר, שכ' ביו"ד סי' שלו ס"א לגבי **רופא "ואם המית ונודע לו ששגג גולה על ידו"**. ומקורו מתוספתא מכות (פ"ב ה), [והיא מחלוקת חכמים דבמכילתא (כא, יד) אי' דרופא שהרג בשוגג פטור. וטעם הפוטרים בפש' מצד דהוא עוסק במצות הרפואה, ואכ"מ].

ועי' מנח"י (ח"ג סי' קד ו) דכוונת השו"ע רק לסדר לו דרכי תשובה במשקל הגלות, אבל ודאי דעצם דין גלות אינו נוהג בזה"ז מדינא ודמשמע בב"י דדברי הרמב"ן (שהם מקור הדין בשו"ע) הוא רק מדיני שמים.

גדר עירי הלויים

מלבד שש עירי מקלט, כל מ"ב עירי הלויים קולטות, ובמתני' ספ"ב דמכות (יג.) נח' ר"י ור"מ אם הגולים משלמים שכירות דירה ללויים, ומסק' הגמ' דהמחלוקת במ"ב עיר, אבל בשש עירי מקלט לא היו מעלים שכר ללויים.

ועי' אוה"ח בפר' שדק' כן מהפס' שנאמרו בעירי הלויים, דכתיב (לה, ו) "ואת הערים אשר תתנו ללויים את שש עירי המקלט אשר תתנו לנוס שמה הרוצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר". ובפס' הבא "כל הערים אשר תתנו ללויים ארבעים ושמונה עיר". והק' האוה"ח דבפס' הראשון משמע שש השש הם לגולים ולא ללויים ומהפס' הב' משמע שגם השש הן בכלל זכות הלויים. אלא מבואר דיש **זכות שוה לגולים וללויים** בשש עירי מקלט לכן בתחילה אמר זכות לגולין שיודרו בשש אלו, ובפס' שני נתן זכות ללויים.

ומ"מ הוא דין בעיר מקלט שיהיו ללויים, כדמשמע ברמב"ם הל' שמיטה ויובל (פ"ג ה"א) שכ' "כשמוסיפין עירי מקלט אחרות לימות המשיח הכל ללויים".

ועי' מש"ח דבבית שני לא היו מ"ב ערים, אלא רק השש. מכיון שהמ"ב ערים אינן קולטות מדין עירי מקלט אלא **מדין מחנה לוי**, [כמבואר בזבחים קט: דמחנה לוי קולט, ואינו דין עיר מקלט, כמו דמצינו בקרנות המזבח דקולטות ללא דין עיר מקלט]. ובבית שני לא היו ללויים את הערים וממילא ליכא דין קליטה.

ועי' בגמ' מכות י. עוד חילוק בין שש עירי מקלט למ"ב עירי הלויים, שאינן קולטות אלא לדעת. ומבואר מכל הנ"ל דהחילוק בין המ"ב לוי' דהו' הן במהותן עירי מקלט, אלא שניתנו ללויים. משא"כ המ"ב שבמהותן הן עירי הלויים, אלא שרוצח יכול לגור בהן. ועי' ערול"ג דמשו"כ קולטות רק לדעת, כיון שבמהותה אינה עיר מקלט.

יציאה מעיר מקלט לצורך פיקו"נ

הרב צבי רותן

במשנה מכות יא: תנן דהגולה לערי מקלט אינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות, ואפי' ישראל צריכים לו ואפי' שר צבא ישראל כיוצא בן צרויה אינו יוצא משם לעולם, שניא: "אשר נס שמה" שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו.

ודין זה נפסק ברמב"ם פ"ב מהל' רוצח הל"ח וז"ל "הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו וכו' ואפי' כל ישראל צריכים לתשועתו כיוצא בן צרויה, אינו יוצא משם לעולם עד מות הכהן הגדול. ואם יצא התיר עצמו למיתה". וכתב האור שמח דמה שהוסיף הרמב"ם בדבריו דאם יצא התיר עצמו למיתה, כוונתו להוסיף טעם אמאי באמת אינו יוצא, והלא פיקוח נפש דוחה את כל המצוות שבתורה וכ"ש פיקו"נ של כל ישראל, ואסתר תוכיח, משו"ה הוסיף הרמב"ם דכיון שיש היתר לגואל הדם כמו שניא: "ואם יחס לבבו והרגו" דאם הורגו אין לו משפט מוות, ואין ב"ד יכולים להמיתו, תו, משו"ה אין לו להכניס עצמו לספק סכנה עבור הצלת חבריו מסכנה ודאית. ודבר זה תמוה מדוע יא מותר לו להרגו והרי יצא הרמב"ם (פ"ה מהל' רוצח ה"א) וז"ל "יצא חוץ לתחום עיר מקלטו בשגגה כל ההורגו בין גואל הדם בין כל אדם גולה על ידו", וא"כ ה"נ כשיצא בהיתר להצלת נפשות לא גרע מיצא בשוגג ויהא אסור להורגו.

ונראה לבאר בזה דדין גלות שיש להורג בשגגה הוי כעונש על הריגה, וכלשון החינוך (מצוה ת"י): שנצטוו ב"ד של ישראל לשלוח מכה נפש מעירו ולהישיבו בעיר מקלט ואם עברו ע"ז ב"ד שבכל מקום ומקום ולא הגלו הרוצח בשגגה ביטלו עשה זו. ומבואר מדבריו דהוי חיוב שמוטל על הב"ד להגלותו, והרי זה ככל עונשין שבתורה שמוטל על הב"ד לקיימם. והשתא נראה לפי"ז דכיון דהוי חיוב עונש ל"ש לומר שפיקו"נ יתיר לו לצאת מעיר מקלטו בכדי להציל אחרים, כיון שדינו להיות גולה, ועל עונשין וחיובי ב"ד לא נאמי הדין של "וחי בהם". אך באופן שיצא בשוגג שכתב הרמב"ם שאסור להורגו ואם הורגו גולה על ידו נראה הביאור בזה עפ"י מה שכתב הרמב"ם שם בה"ז וז"ל: נכנס לעיר מקלטו ויצא חוץ לתחומה בזדון הר"ז התיר עצמו למיתה, ורשות לגואל הדם להורגו וכו' ע"כ, והיינו כיון שע"י יציאתו מבטל מעליו את עונש גלות משו"ה יכול גואל הדם להורגו, משא"כ ביצא בשוגג כיון שעדיין נמצא בגלות א"כ לא נתבטל ממנו עדיין עונש הגלות, דהרי אין הצלתו תלויה במה שנמצא בעיר מקלט אלא בעצם זה שמקבל ע"ע את העונש של הגלות נפטר מאפשרות הרציחה של גואל הדם.

וראיה לדבר מרוצח שהרג בשגגה בעיר מקלטו דדינו לגלות משכונה לשכונה, וכן בן לוי שהרג במדינתו גולה למדינה אחרת בערי הלויים, ואף שכבר נמצא בעיר מקלט צריך ללכת לעיר אחרת, וזה משום שצריך לגלות ע"מ לקבל ע"ע את עונש הגלות.

וכיון שכן הרי כל זה זה שייך רק באופן שיצא בשוגג אך באופן שיצא מדעת אף שעשה זאת בכדי להציל אחרים אין מקיים את דין הגלות, ומשו"ה יש ביד גואל הדם להורגו.

ויש להסתפק באם רוצה לצאת מעיר מקלטו בשביל פיקו"נ דידיה, אי חשיב כיצא לדעת ויכול גואל הדם להורגו או דחשיב כיצא בשוגג כיון דאנוס הוא וגולה גואל הדם על ידו.

ועי' תפארת ישראל במכות (פרק ב' משנה ז' אות נ"א) וז"ל "שם תהא מיתתו" אפי' אמרו הרופאים שהאור מסוכן לו. ומבואר דלא שייך בו היתר דפיקו"נ, ונראה הטעם דכיון שיצא לדעת חשיב כמזיד שהותר להורגו דלא מקיים עכשיו ביציאה את עונש הגלות המוטל עליו ומשו"ה מותר להורגו.

או הכל או לא כלום? - המשך מעמ' 8

את עצמו שולל שלא יתבעוהו לאחר מאה ועשרים כלל על מה שרצח את עצמו ואיבד את עצמו לדעת, כי הרי כל האשמה באי צימחיתו וגדילתו בתורה, ואי בנישירתו ונפילתו רח"ל מעולם התורה, הכל תלוי ועומד על ראשו של רשע פלוני שהכריע את גורלו בתשובה שלילית, או באותו משגיח או מגיד שיעור שמיאן לקבלו לשייבה **שלל כן הוא חפץ ביקרה.**

כמה ראוי וכדאי לשנן בתקופה זו על אותו ת"ח עצום ונשגב, לא רק "חד בדרא" אלא "חד בעולם", שחידש שיטה פסולה ועכורה, לשיטה זו קוראים: "או הכל או לא כלום".

מי הוא זה ויזהר הוא אשר חידש שיטה נוראה זו. ירבעם בן נבט. אשר רצה לטייל עם הקב"ה בגן עדן, הראשון, לפני דוד המלך, רק אז הוא מוכן ואם לא אז כלום, ישאר בחושך, בגיא צלמות, לא ראשון ולא שני אלא רח"ל חוטא ומחטיא את הרבים נורא ואיום. זוהי שיטתו, ואין לו להולך בשיטתו!!!!

בדינא דתלמיד שגלה מגלין רבו עימו

הרב י. א. ד. ברייזנבר

בפ"ב דמכות (י' ע"א), תנא, תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא [ובהמשך הגמ', אמר רב זעירא מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון, ויעו' בזה להלן]. הנה הא ברי' רא שלא נאמר כאן עונש גלות לרבו של הרוצח בשוגג, שהרי הרב לא רצח, ולמה יתחייב לגלות, אכן בחובת ותפקיד הרב ללמד תורה שנו כאן, דאחר שתלמידו הוא ומבקש ללמוד תורה, חובת הרב לילך אחריו, למקום שהוא אנוס להיות שם וללמדו תורה, ע"ד מה שאמרו דבתלמיד הגון מצוה לרב לילך אחר התלמיד [ויעו"ע להלן]. אכן אף בזה צ"ת, אמאי אמרינן כן דחובת הרב ללמד מחייבתו לילך אחר זה הגולה ללמדו, הא כשם שהרב המלמד לתלמידים ואינו שאחד אינו מבין דבריו והשאר מבינים שא"ל לו להתעכב הרבה מדאי לבאר לאותו התלמיד מפני תפקידו ללמד את שאר התלמידים וז"פ [אף שאחר השיעור מחויב להוסיף ללמד את התלמידו עד שיבין כדברי התנא רבי עקיבא בעירובין דנ"ד ע"ב], כמו"כ לכאורה הדעת נותנת שמי שיש לו הרבה אלפים לתלמידים (או פחות) שלא יעזבם עבור ללמד את אחד מן התלמידים בפרטות, דמאי חזית, וחובתו כלפי רוב תלמידיו עדיפא, וא"כ מ"ט אי' בברייתא שבגמ' הנ"ל [וכן נפסק] דב"ת תלמיד שגלה מגלין רבו עמו אף שיש לו לרב הרבה תלמידים במקומו ויפסידו עבור זה לימודם עמו, וצ"ב. והיה מקום לומר דאה"נ, ונפרש דברי הגמ' בכה"ג שאין לו לרב תלמידים נוספים, ומשום דבריטב"א פי' הך דינא דאף שיש ישיבה בעיר מקלט מ"מ לא מן הכל אדם זוכה ללמוד, וא"כ כיון דהך סברא גופה שמקא אף לגבי שאר תלמידיו של הרב נימא מאי חזית ולא יעזבם רבם, מ"מ פשוט ד' הגמ' משמע שעכ"פ באופן שהתלמידים הנותרים ימצאו רב המתאים ללמדם אזי חובת הרב לעזבם ולילך אחר תלמידו הגולה ללמדו, וצ"ע אמאי חייב כן דהא על כל פנים יש כאן הפסד תפקידו הרוחני ללמד להמון תלמידי הנמצאים תורה, ואמאי עדיף חיובו לגבי הך תלמיד מלשאר תלמידיו, והא אף באופן שיש לתלמידיו רב אחר ללמוד ממנו מ"מ אין לנו ידיעה מי יצליח ללמדם טפי, ואמאי אמרינן בזה שתפקידו לעזבם ולגלות אחר תלמידו, וצ"ב.

והנראה שזהו שהוסיף הר"מ (בפ"ז ה"א מרוצח) בהא הלכתא טעמא דחיי בעלי החכמה ומבקשיה בלא תלמוד נמיתה חשובין, והיינו דאע"פ שאין תפקיד הרב בשעת השיעור ללמד לתלמיד אחד יותר מדאי ויפסידו האחרים (כנ"ל), מ"מ אם רואה שיש א' מן התלמידי דים שנסתכן להפסיד כל עתידו [ולא מזדון] אזי תפקידו לעזוב שאר תלמידיו וללמד לאותו האחד תורה, דכללות עבודת הרב היא לגדל תלמידיו, וכאן נזדקרה חובת הגידול המוכרח להאחד וביטלה חובתו כלפי השאר שאינן מוכרחין כ"כ באותה שעה, ועד"ז הכא נמי, שהיות וזה הגולה דלא חכמה יהיה כמת, ואלו הנשארים יש להם רב ללמוד ממנו, אזי חובת הרב נזדקרה כאן כלפי זה הגולה טפי מלשאר התלמידים וצריך לגלות וללמדו, ואה"נ שמכאן למדו שלא ילמד אדם מתחילה לתלמיד שאינו הגון (היינו שיבחר בתלמידים היותר הגונים ללמדם, וכדלהלן) שלא יארע לו כן, אבל עיקר הדין מבואר, והבן.

ובגוף הדבר שצ' לגלות יל"ע, דאי הוי תלמיד שאינו הגון כדמוכח מהא שרצח בשוגג א"כ מ"ט יגלה ללמדו, והא חובת הרב שלא ללמד לתלמיד שאינו הגון (חולין קל"ג, ובר"מ פ"ד ה"א מת"ת), וכי מי שאכל שום יחזור ויאכל שום [פי' וכי מאחר שמתחילה עשה שלא כהוגן ולי' מזדון מחייבין אותו ללמדו עוד שלא כהוגן], וצ"ב. ואפשר דאינו תלמיד שאינו הגון המדובר בחולין בגמ' הנז', אלא הוא תלמיד שיש הגונים ממנו, ואזי למדנו גמ' זו דאע"פ שליכא איסורא ללמד לתלמיד כזה מ"מ הוא מסתכן שיצטרך לגלות עמו. אי נמי, אה"נ דהוי תלמיד שאינו הגון ולא טוב עשה שהתחיל ללמדו, אולם אחר שהתחיל ללמדו חל עליו שם תלמיד כלפיו, ואזי חובת הרב בזה לתלמידו גמורה להזהר בו שלא ימות בלא חכמה מאחר ונקרא עליו שם תלמידו, ואף שבסתם תלמיד שנעשה אינו הגון מסתברא שאי"צ ללמדו אלא יחזירו למוטב ואח"כ ילמדו כש"כ הרמב"ם (שם), מ"מ כיון שאם יעזבנו בעיר מקלטו בלא לילך אחריו יאבד ח"ו אסור לו כן, וצריך עכ"פ לילך אחריו ללמדו (אלא שלצד זה יתחייב בגלותו עמו שמתחילה יחזירו למוטב ואח"כ ילמדו תורה).

בעל שררה שגלה

הרב יעקב הירשמן

א. הנה מי שגלה לעיר מקלט ומת הכה"ג שהרוצח חוזר למקומו, נחלקו ר"מ ורבי יהודה אם חוזר לשררה שהיה בה [פרש"י] אם היה נשיא או ראש בית אב] דכך ס"ל לר"מ, ור"י אומר לא היה חוזר לשררה שהיה בה. [מתני' מכות י"ג א]. והנה הבי"י [או"ח ס"ס קנ"ג] מביא מהמרדכי בשם רבינו מאיר שיש ללמוד מפלוגתא דר"מ ור"י הלכה למעשה לזמנינו, וכדלהלן:

נשאל רבינו מאיר על אדם [א.ה. ולהלן נקרא בשם שמעון], שהיה רגיל בשום מצוה כגון בגלילה או בס"ת, ואירעו אונס או עוני, ונתנו הקהל המצוה לאחר [א.ה. ולהלן נקרא בשם יששכר], ואח"כ העשיר ורצה שיחזירו לו את המצוה, וכו', אם בשעה שניתנה ליששכר לא היה סיפק ביד שמעון, ועתה שיש בידו רוצה לחזור ולזכות במצותו וליתן עשרה דינרים כבתחלה, נראה לי שחוזר למצותו, כדאמרין בפרק קמא דיומא (יב:) אירע קרי לכהן גדול ומינו אחר תחתיו וכו' [ומסיק בגמ' דהלכה כרבי יוסי דראשון חוזר לעבודתו], ומקשה ר"י (תוס' יג. ד"ה הלכה) הלכתא למשיחא, ותירץ נפקא מינה לפרנס שעבר מחמת האונס ומינו אחר תחתיו דראשון חוזר לעבודתו כשיעבור האונס. **ועוד דלא גרע מרוצח (מכות יג.) שגלה לעיר מקלט שחוזר לעירו במיתת כהן, שחוזר לעבודה ולשררה שהוחזקו אבותיו לרבי מאיר, ואפילו לרבי יוסי [א.ה. לפנינו הגי' בגמ' רבי יהודה] דפליג עליה שאני התם דכתיבי קראי וכו' דוקא התם שעשה עבירה אבל האי דלא עבד עבירה חוזר [א.ה. לכאן יש כאן ב' דחיות למה גם למ"ד שלא חוזר לשררה שהיה בה, הכא שאני, א. דהתם יש פסוק, ב. דהתם עשה עבירה. ואפשר דהכוונה למה לא ילפינן מהפסוק דהתם לכל שררה, על זה כתב לחלק דהתם שאני שעשה עבירה, שו"ר שכ"כ המחצית השקל ס"ס קנ"ג בסופו ממש].**

והנה בלשון רבינו מאיר דרציחה לאו דוקא דה"ה כל עבירה, וז"ל המג"א (קנ"ג סוף ס"ק מ"ט) ומשמע במרדכי פרק חזקת הבתים (שהוא בשם רבינו מאיר הנ"ל) דאם עבר משררתו מחמת עבירה שעשה אפילו בשוגג, אינו חוזר לשררתו, כדאשכחן ברוצח וכמו שכתב הרמב"ם פרק ז' מהלכות רוצח. וכבר ציינו דהריטב"א (שם במכות) יש לו צד דרציחה דוקא משא"כ שאר עבירות, וז"ל: **ואפשר שאף ר' יהודה** (שסובר שאינו חוזר לשררה שהיה בה) לא נחלק כאן, אלא בשפיכות דמים או בשמיר ונעשה עבד לאחר שהם דברים חמורים ומאוסים מאד, אבל בשאר עבירות דעלמא, כל שחזר בתשובה שלמה אפילו לכתחילה ממנין אותו לכל הראוי לו, ואין צורך לומר שחוזר למה שהחזק הוא או אבותיו, אפילו מומר שחוזר בתשובה שלימה, ולא אמרו בסוף מנחות אלא דכהנים שמשו בבית חוניו לא ימשו במקדש, הא בדבר אחר משמשין, ואפילו למאן דאמר התם דבית חוניו בית עבודה איליים ועל כולם אמר הכתוב שוכו בנים שובבים.

ב. והנה מה שהביא המג"א הנ"ל מהרמב"ם שה"ה כל עבירה אינו חוזר לשררתו, האליה רבה מתמיה על זה: **וצ"ע דהרמב"ם שם** (על רוצח) נתן טעם הואיל ונבאה תקלה זו הגדולה על ידו, משמע דוקא ברציחה אבל בשאר עבירות לא. ועוד דברטנורה סוף פ"ב דמכות פסק כרבי מאיר דאף רוצח חוזר לשררתו. ובאמת תמיה שסותר לדברי הרמב"ם שם, וכן תמה תוספות יו"ט שם, מיהו בסמ"ג עשין ע"ה ופ"ג סתם בזה, משמע לי דס"ל דחוזר לשררתו. ואפשר טעמו משום דלר' יהודה תקשי ישוב למה לי כמו שכתבו תוס' שם, וגם דא"כ אל אחוזת אבותיו למה לי, וכן מפרש"י פר' בהר [ויקרא כ"ה מ"א] יראה לי דס"ל דהלכה כר"מ, וכ"מ מרא"ם ודלא כנחלת יעקב שם. שוב מצאתי בקיצור מזרחי שפירש דברי רש"י כדברי, ולפ"ז מיושב דעת הברטנורה דסמך על רש"י וכדפירשתי.

ג. והנה אם נאמר שחוזר לשררה שהיה בה, צריך בירור מה נעשה אז אם השני שנתמנה במקומו. ובגמ' יומא י"א ב: ת"ר אירע בו פסול ומינו אחר תחתיו, ראשון חוזר לעבודתו שני כל מצות כהונה גדולה עליו, ר' יוסי אומר ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכ"ג ולא לכהן הדיוט [כ"ג משום איבה של הכה"ג הראשון, כהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורידין]. ושם בגמ' אמר רבב"ח א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי. וכתב המג"א (שם) דה"ה בפרנס לא היא לשני שום כבוד מפרנסות משום איבה דראשון [וכתב החמד משה (על המג"א שם): ומשמע בגמ' שם דאם מת הראשון השני חוזר לשררתו עכ"ל, ובפשטות אין הקדמה זו נצרכת לקושייתו, וכדלהלן]:

החמד משה מקשה: **וצ"ע במעשה דר"ג וראב"ע** בברכות כ"ז ב' שהעבירו את ר"ג מהנשיאות משום דצעריה לרבי יהושע, ומינו את ראב"ע לנשיא, ואח"כ חזרה נשיאות ר"ג למקומה, דרבי יהושע נתפייס לר"ג. ודנו בגמ' מה לעשות אם ראב"ע, דא"א לעשותו נשיא כמו ר"ג דאתי לקנאווי, וא"א להורידו לגמרי דמעלין בקודש ואין מורידין, ומסקנת הגמ': **שלא העבירוהו לראב"ע, אלא דדרש ר"ג ג' שבתות וראב"ע הרביעי בפרק תפלת השחר דף כ"ח משום מעלין בקודש וכו', וביומא משמע דכל שאינו עובר [נראה דט"ס וצ"ל עובד] כלל לא ימקרי הורדה. ואפשר לחלק היכי דהעבירוהו לראשון כמו לר"ג, ובין היכי דלא העבירוהו אלא אירע לו אונס. ומ"מ יוצא מזה היכי שהעבירו לראשון מחמת מריבה וכה"ג, כשחוזר לשררתו אין מעבירין גם את השני מכל וכל אלא חולקין ביניהם. [והשעה"צ ס"י קנ"ג ס"ק ק; כתב יישוב נפלא לקושיית החמד משה ע"ש].**

קובץ איבעיות בעניני גלות לעיר מקלט

א. במשנה תנן לגבי ערי מקלט, "ומכוונות להם דרכים מזו לזו" וילפי' מקרא דתכין לך הדרך, וצ"ב מהו הלשון מזו לזו שהרי לכאוי המצוה היא להכין את הדרכים מכל ערי ישראל לערי מקלט. ובערוך לנר כתב דצריך ג"כ לכון את הדרכים מעיר מקלט לעיר מקלט, וצ"ע היאך מותר הרוצח לצאת מעיר מקלט לעיר מקלט.

ב. בגמ' יש הו"א דבן נעשה גואל הדם לאביו, ודחי לה מברייתא, וצ"ב למה לא פשיטא לן דאפי' למ"ד שיש מצוה לגואל הדם להרוג לא תדחה מצוה זו למצוה של כיבוד אב, דיאן עשה דוחה עשה.

ג. כה"ג שנעשה בן גרושה ובן חלוצה נחלקו בגמ' אם מתה כהונה או בטלה כהונה, וכי רש"י דלמ"ד בטלה כהונה (למפרע) הוי כנגמר דינו בלא כה"ג שאינו יוצא משם לעולם, ולמ"ד מתה כהונה אינו גולה כלל כמו במת כה"ג לאחר גמר דין, וצ"ע דנימא שכוונת הגמ' רק שאז הוי כנגמר דינו עם כה"ג שיוצא במיתת כה"ג, אבל מנ"ל דכשנעשה חלל הוי כמת, דהרי במת איכא מיתת כה"ג שמכפרת ומאיכ"ת שגם ננעשה חלל.

הרב יהודה קמפה

בפרשת שמות (ד' י"ט) נאמר "לך שוב מצרימה כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך". ואיתא במכות י"א ב' שהגולה לעיר מקלט אינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפי' ישראל צריכים לו ואפי' שר צבא ישראל כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם וכו'. ע"כ והנה בספר משך חכמה כאן כתב שהפסוק כאן הוא השורש להדין במכות הנ"ל, והיינו שמבואר כאן שאם היה למשה לחוש שיהרגוהו לא היה צריך ללכת אע"פ שישראל בסכנה. עכ"ד וע"ש.

וקשה מאוד, שהרי הכא לפני מתן תורה היה וליכא למצוה של הצלת נפשות בפשוטו לפני מתן תורה (וכן ראיתי מובא בספרים) ושמיירת הנפש של עצמו יש וא"כ ודאי שאין למשה לצאת ולסכן עצמו עבור זה. ואף אם נימא שמשם החמיר לקיים המצוות כמו האבות, מ"מ הכא שאינו מצווה על הצלת נפשות ומצווה על הצלת עצמו ודאי שאין לו לצאת.

הרב אורי שחר

ברמב"ם בשה"מ (רכה) כתב שצונו להוציא מכה נפש בשגגה מעירו לעיר מקלט. משמע דעיקר הדין הוא להוציא מכות, וזהו לשון גלות. ועי' בהל' רוצח פ"ה ה"א שכ' "מצוה להגלותו" והיינו כנ"ל דלהגלותו הוא להוציא מכות.

ויותר מזה מבואר בחינוך שכתב (מצוה תי) "מצוה על ב"ד להשליך מכה נפש בשגגה מעירו לעיר מקלט", מבואר דגדר הגלות היא השלכה.

וצ"ב דהא מקור המצוה בפס' הוא מ"וישב בה", כמו שהביאו הרמב"ם והחינוך שם, ז"א דהמצוה להושיבו בעיר מקלט, ומנא להו גדר זה של ההוצאה ממקומו. [וגם אי נימא דהוא ממילא, דכיון שצריך להושיבו בעיר מקלט, ממילא מוכרח להוציא מכותו, מ"מ לא הו"ל למינקט כעיקר הגדר, וגם שלא הזכירו כלל גדר זה שצריך להושיבו בעיר מקלט. ויל"ע.]

הרב צבי יוספי

גליון פרשת ראה

שיצא לאור בס"ד לקראת סוף ביה"ז

יוקדש לתורתם

של בחורי הישיבות (יש"ג)

בעניני שליחות

במה שהק' הרב חיים יצחק ויזל (בגליון הקודם) בדפסחים קח: דעת ר"י דקטנים פטורים מד' כוסות משום דמה תועלת לתינוקות ביי, וביאר הר"ן דכיון שאינם נהנים מהיין, אין בזה מצות חינוך. כלומר דמצות חינוך הוא שיקימו המצוה בכל פרטיה, וכיון דאין נהנים מהיין, ואי"ז דרך חירות, אין כאן קיום מצוה בכל דיניה. וצ"ע מדתן ביומא פב. דמחנכין תינוקות לשעות ביום הכפורים, ומבואר דהגם דמצות חינוך היא שהקטן יקיים המצוה בכל הפרטים, מ"מ ישנו דין חינוך נוסף להרגילו במצוות, שכשיגדל יקיים אותו עשייה של מצוה בכל דקדוקיה, וא"כ הגם דאין להם הנאה מהיין, עכ"פ יחנכם כדי להרגילם למצוה זו.

הרב שלמה קיפמן ראש כולל עטרת שלמה תי' דמצינו בחינוך בכל מצוה ומצוה שיעורים וגדרים אחרים, ואין לדמות מילתא למילתא.

הרב יהודה ליבוביץ והרב רפאל סופר תירצו דבד' כוסות אין בזה כלל צורה של מצוה, כיון דאי"ז דרך חירות, אבל ביה"כ מחנכין לשעות, כיון דכל רגע ורגע שלא אוכל ביה"כ מקיים מצוה של עינוי, וכע"ז תי' הרב שמואל קרפף ועוד רבים. והוסיף בזה הרב מנחם הס דאם יחנכו לשתות שלא בדרך חירות, ירגילו לשתות יין חי דאינו יוצא בזה ידי חובה כיון דאי"ז דרך חירות, אבל ביה"כ מרגילו לצום קצת, ועי"כ יתרגל לצום כל היום לכשיגדל.

הרב יצחק לסיצין גם כ' לתרץ בדרך זו, והעיר ע"ז דהדין הוא דתינוק הצריך לאמו פטור ממצות סוכה, ובביכורי יעקב (תרנ"ג) כ' דאע"ג שאפשר לחנכו לאכול בסוכה, מ"מ כיון דאינו יכול לישון בסוכה פטור מהמצוה, וצ"ב דמה טעם אי יתחייב באכילה, כיון דזה עכ"פ יכול לקיים, ומ"ש משעות ביה"כ, ותי' דכיון דאינו ראוי לישון, אזי ליכא כעין תדורו, וממילא גם אינו מחוייב לאכול שם, דכעין תדורו הוא שיכול גם לאכול וגם לישון שם. והק' ע"ד המקשן דמ"ש ממצטרע לישון בסוכה דפטור לישון בסוכה, ומ"מ לא שמענו דאינו חייב לאכול בסוכה, מטעם דל"ש אצלו כעין תדורו.

ועל עיקר התי' העיר המקשן מדברי רבינו מנוח בסופ"ב מהל' שביתת עשור דהחינוך להשלמה בבן י"א הוא חיוב מדרבנן לקיים המצוה, והחינוך לשעות בבן ט' ובן י' אינו חיוב שיקיים המצוה, אלא חינוך להרגיל בניו ללכת בדרכי הישועה, ומבו' בדבריו דאינו מקיים מצוה, אולם יש לחלק דמ"מ מקיים חלק מהמצוה, ובד' כוסות אינו מקיים כלל מצוה. **אולם** על"ע דמבו' בריש ערכין דחיוב קטן בלולב הוא משעה שידוע לנענוע, ולכאו' הרי הנענוע אינו מעכב, ומבו' דאם א"י לקיים המצוה בכל פרטיה אינו חייב, וצ"ב דמ"ש משעות ביה"כ, הרי גם בשעות אינו מקיים המצוה בשלימות כמבו' בדברי רבינו מנוח, וצ"ל דכיון דל"ש חינוך ביה"כ רק במקצת, תיקנו בזה מצות חינוך, ובד' כוסות אפי' שלא יתקיים כלל דין חינוך, מ"מ כיון דאין בזה כלל צורת מצוה, אין דין חינוך.

ועדיין העיר המקשן דבשורת בנין ציון סי' ל"ד ובערול"נ כריתות יח: כתב לדון בחולה שיש בו סכנה וצריך לאכול ביה"כ יותר מכשיעור, אם צריך לשער בכל אכילה ושתייה אם יש סכנה בשתייה יאכל, או"ז דמצות תענו את נפשתיכם היא למערב עד ערב, וכיון דלא יכול לקיים מצוה זו מפני הסכנה, שוב אין קפידא אם יאכל וישתה באותו יום גם בלא סכנה. ומבו' בדבריו דל"ל דמצות העינוי אינו כל רגע מצוה בפני", אלא דהמצוה היא להתענות כל היום, ולשעות אין מצוה כלל, ושוב הדק"ל.

ואכן **הרב ש. רוברג** שכ' ג"כ כתי' הנ"ל, הוסיף לציין לדברי הפוסקים דאשה שדינה שאינה מתענה ג' ימים מעת לעת, ונסתיים הג' ימים בעיצומו של יוה"כ, דהדין הוא דמאותו שעה חייבת לצום, ואכן עז"ע לדברי הבנין ציון.

ועל עיקר דברי הבנין ציון תמה **הרב משה הלוי פרנס** דביומא פ. תנן אכל ושתה בהעלם א' אינו חייב אלא א', ומשמע דבשתי העלמות חייב שתיים, ואמאי הרי אינו מעונה בפעם השניה אחר שכבר אכל פ"א, ועי"ש בערול"נ דאע"ג בזה, וכ' ליישב דאכילה ושתייה שאני, דאף דשתייה בכלל אכילה, וגם בחמשה ענויים לא חשיב אלא חד, מ"מ כל א' הוי עינוי לחוד, שהרי אכילה ושתייה אין מצטרפים.

ומ"מ יש לדחות עיקר התי' הנ"ל דגם אי נימא דיש מצוה בכל רגע שמעונה ביה"כ, זהו רק בתור חלק ופרט מתוך יום הכיפורים, אבל אינו עומד בפני עצמו, דגם אי יש מצוה בכל רגע, אי"ז מחמת עצמו, דבתורה לא נאמר לצום שעה ועוד שעה עד סוף היום, אלא להתענות ביום כולו, רק דמכח זה מקיים מצוה בכל חלק מהיום. אבל קטן אינו מקיים כל רגע מצוה, כיון דאינו שייך בדין הכללי של תענית ביום זה, אין שום קיום בפרט בודד מתוך הכלל, אע"כ דהחינוך לשעות אין בו את צורת המצוה. **הרב דוד מלינובסקי** טען ע"ז דוודאי קטנים שייכים במצות יוה"כ, אלא דאין מחוייבים בפועל.

הרב משה הלוי פרנס כתב ליישב הקו' בנו"א דבד' כוסות כיון דתוכן המצוה היא חירות, והתינוקות אינם חשים בזה דרך חירות, ל"ש לחנכם בזה, אבל ביה"כ אפי' אי נימא דאין מצוה לשעות, מ"מ כיון דתוכן המצוה היא עינוי נפש, יש בזה מצות חינוך, כיון דמרגילם לעינוי נפש. וכע"ז כ' הרב מנחם וינטר דבד' כוסות אין הקטן מרגיש דרך חירות, אבל ביה"כ גם אי נימא דאין מצוה לשעות, מ"מ שייך חינוך כיון דמביין ומרגיש ענין הצום.

ועוד כ' הרב פרנס דבין שלא בדרך חירות זה ההיפך מחינוך, משא"כ ביה"כ גם אי נימא דאי"ז מצוה, מ"מ אינו היפך מחינוך.

והרב אלקנה גלעזר יישב די"ל דהר"ן ס"ל דד' כוסות הוי מצוה, ועינוי יוה"כ הוי איסור, וחמירי איסור ממצוה, ולכך הגם דאין מצות חינוך להרגילו למצוה, מ"מ ישנו מצות חינוך להרגילו להמנע מאיסור. אמנם דעת התוס' בנזיר כט. מוכח לא כן דכ' דמצות חינוך לשעות אינו משום האיסור, אלא משום המצוה, [וגם בזה יל"ע מדברי הבנין ציון הנ"ל דלשעות ליכא איסור כלל].

עוד תי' הרב אלקנה גלעזר עפ"י דהר"ן ריש יומא דהגם דמבו' בנזיר כט. דליכא מצות חינוך בבת, מ"מ איכא מצות חינוך לשעות ביה"כ בבת כמפורש במשנה ביומא פב., כיון דבמצות עינוי החמירו טפי, וה"נ י"ל דהגם דלא תיקנו מצות חינוך להרגילו בד' כוסות, מ"מ תיקנו מצות חינוך להרגילו במצות עינוי יוה"כ, אמנם ציין לדברי התו"י ביומא פב. דכ' דלא שביוה"כ החמירו, אלא שבזירות הקילו.

והרב מאיר רותן תי' דמצות עינוי לשעות אינו לקיים עינוי חלק מהיום, אלא שהקטן מחוייב לקיים עינוי כל היום, ומ"מ מתענה לשעות, כיון דאיכא פיקוח נפש, והעיר בזה הרב שלמה זיסמן דכל מצות עינוי לשעות הוא שעה נוספת ממה שרגיל לאכול כמבו' ביומא פב., ואילו היה החיוב להתענות כל היום, אלא שהיה פטור מחמת פיקו"נ, וודאי היו חייבים להתענות יותר משעה מהרגלם, וע"כ דהחיוב הוא מלכתחילה להתענות לשעות.

ועוד העיר הרב שלמה זיסמן דמדברי הבנין ציון הנ"ל מבו' דלא זה החיוב, דהרי לפ"ד הבנין ציון נר' דאם ידוע שיגיע לידי פיקו"נ עד סוף היום, מותר לו כבר מתחילת היום לאכול, כיון דבלא"ה לא יקיים העינוי מערב עד ערב, וע"כ דאין החינוך להתענות כל היום, דהרי כיון דקטן א"י לצום כל היום, א"כ יחייב מותר לו לאכול כבר בתחילת היום.

והרב משה הלוי פרנס דחה דגם לדברי הבני"צ י"ל הגדר הנ"ל בחיוב קטנים, כיון דה ברור דגם לדבריו אדם שידוע שיצטרך לאכול מחמת פיקו"נ במשך היום, אסור לו לאכול בתחילת היום, כיון דעכשיו דליתא לפיקו"נ, אין היתר מחמת דאח"כ יהיה פיקו"נ.

עוד תי' **הרב מאיר רותן** דבמצות יוה"כ איכא תרתי, הא' מצות צום, והב' מצות עינוי נפש, ולכך יש שנהגו לא ליתן לקטנים מעדנים וכיו"ב שלא לצורך, וא"כ מקיימים עכ"פ מצות עינוי נפש, בכך שחלק מהיום צמים, בתוספת שעד סוף היום נמנעים ליתן להם מעדנים וכיו"ב.

אולם העיר המקשן דמקור המנהג הוא משבועות יח., גבי פירסה נדה בשעת תשמיש דאם לא פירש מיד איכא למ"ד דחייב, כיון שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת, ועפ"ז כ' העמודי אור (ל) דחולה שהוצרך לאכול ביה"כ, וסגי ליה בבשר כחוש ואכל בשר שמן חייב, ומה"ט נהגו למנוע הקטנים ממעדנים שאינם לצורך. ומבו' דאינו מחמת דין נוסף של מצות עינוי, אלא מחמת לתא שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת, דכמו שיש דין למעט בזמן נכוחות האיסור, ה"נ יש דין למעט באיכות האיסור. וגם אי נימא דנהגו כן דוקא ביה"כ, וודאי אינו אלא ענין בעלמא ולא מדינא, דלא מצינו לכ"ע שהקפידו בדבר. ועוד השיגו **הרב דוד מלינובסקי והרב שלמה זיסמן** ע"ד דוודאי דין זה הוא רק בשאר צומות שהם מחמת לתא דאבילות, אבל ביה"כ דהוא מחמת לתא אחר, לא מצינו לדין זה.

והרב שמעון שיר כ' ליישב דרק ביה"כ תיקנו מצות חינוך בשביל להרגילו, כיון דמלבד דצריך להתרגל למצוה, צריך גם שגופו יתרגל להתענות, משא"כ בד' כוסות. וכע"ז תי' הרב שמואל פכטהלט, וציין דמובא כע"ז בספר עובדות והנהגות בשם הגרי"ז לבאר דין חינוך לשעות. אולם **הרב דוד מלינובסקי** תמה דאין נר' דמה שהקטן היה רגיל לצום שעה נוספת וכשנים שעברו, שמחמת כן יתרגל לצום כשהוא גדול.

והרב אברהם זאב רזונפלד והרב שלמה חיים אומן הוסיפו לתרץ דבראשונים בפסחים שם מבו' דלהך מ"ד דאין מחנכין תינוקות לד' כוסות, מיירי בתינוקות שלא הגיעו למצות חינוך, ואיה"נ דבהם גם אין חינוך ביה"כ לשעות.

והמקשן דחה דבקרוב נתנאל פי' דעה זו, דלתי' קנותנין יין גם לתינוקות שלא הגיעו לחינוך בשביל שלא יישנו, וע"ז אר"י וכי מה תועלת יש לתינוקות ביי, היינו דאינו מועיל להם שלא יישנו, וזה להדיא דלא כפי' הר"ן, דפי' דאין בזה מצות חינוך כיון דאי"ז דרך חירות, והקו' נשאלה לפי' הר"ן.

והרב יצחק ויינפלד תירץ שבד' כוסות מה שהקטן אינו נהנה מיין הוא כיון שחסר לו בחריפות שכלו, והרי הקטן מחוייב במצוות **לפום חורפיה**, כמבואר בסי' שמג, ולכן לא חייבו. משא"כ בעינוי יוה"כ לא חסר לו בהבנה אלא בכוחותיו הגופניים, והוא דומה לחולה שאינו יכול לצום כל היום אלא חלקו, ובזה ודאי שחייב במה שיכול, ולכן איכא דין חינוך כה"ג. **אכן** יש לדון בדבריו דלכאו' אף חסרון ההנאה מהיין הוא מצד הגוף.

במש"כ הרב אורי שחר [בתגובה] בגליון קנ"א דלשון השכמת ביהמ"ד הוא לשון התמדה. אכן מוכח מכמה מקומות שלשון השכמה אינו מלשון לקום מהשינה בדוקא, דמצינו אצל שמואל (בהפטרות זכור) ויעקב אל ה' כל הלילה, וישכם שמואל לקראת שאול בבקר, והא מפורש שלא ישן בלילה וקרי ליה השכמה.

וכן בפר" ויצא, ויקץ משנתו וגו' וישכם בבקר וגו' הרי שאף שודאי כבר לא ישן קרינן ליה וישכם. שו"מ באילת השחר בפר" וירא (פ"כ פ"ח) וישכם אבימלך בבקר וז"ל הנה אע"פ שכתוב וישכם אין הכרח שישן בלילה אחרי כל מה שאירע לו עכ"ל (וצוין שם להא דשמואל הנ"ל). וצריך לפרש הלשון וישכם מלשון הקדמה או זריזות, ואף השכמת ביה"מ יל"פ כך.

ואכתי יל"ע בלשון (שבתפילת לעולם יהא אדם) אשרינו שאנחנו משכימים ומעריבים ערב ובוקר ואומרים וכו' ומקור הדברים הוא בבראשית רבה פצ"ח אות ג' וז"ל ר' ברכיה ור' חלבו בשש ר' שמואל הבא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל וכו' ע"ש. וצריך לבאר הלשון משכימים ומעריבים שאי"ז שייך להתמדה או להקדמה ועי'.

הרב אי"ש יוזוק

בתגובה על מאמרו של הרב משה הסגל (בגליון ק"ט) בענין הנץ הנראה פה מודיעין עלית, כתב הרב א"ז רעזניק (בגליון קנ"א) שא"א לסמוך על הציטוט בשם מרן הגר"א"ל שטיינמן שליט"א, שהזמן הראוי הוא הנץ הנראה. אכן באמת מקור הדברים שהביאו הוא מכתב תשובה ששלח מרן הגר"א"ל לקרית ספר, בחתימת הרב משה יהודה שניידר, [ונדפס בקובץ מעייני החושן חלק ח'] וז"ל "קשה להאמין שיש הפרש כזה גדול, ואין ברירה רק להתפלל נץ הנראה שזה בודאי כבר הזמן שמותר לכתחילה להתפלל".

ומה שכתב שלפני כשלוש עשרה שנה כשנתפתח הפולמוס של הנץ הנראה, אמר לו מרן שליט"א שלא יכול להיות שיש כזה הפרש גדול בין הנץ הנראה לאוסטרונומי, אא"כ יש הר סמוך שמסתיר ולא חוששין להר זה ומנכין אותו, וע"כ עדיף להתפלל בנץ האסטרונומי מאשר לאחר כ"כ. דברים אלו היו באותה תקופה שהנץ האסטרונומי המקובל בקרית ספר היה בניכוי ההרים בלי ניכוי גובה ההר של מודיעין עלית, וכדעת הר"י מנת ועוד, (אף שלמעשה נוקט הר"י מנת בק"ס כפי הנץ הנראה מהרי יהודה, מעיקר הדין דעתו כנ"ל), שזה יוצא למעלה משלש עשרה דקות לפני הנץ הנראה, (כמו ההפרש בין השקיעה של ר"מ פוזנא לשקיעה של הר"י שוב). ועי' אמר מרן שליט"א שזה לא יכול להיות, וחכם עדיף מנביא שבאמת אח"כ שינו את הנץ האסטרונומי לנץ של הגר"ח גריינמן ומנכים את ההר רק עד גובה 300 מטר, שאת איתר הדקות ודאי שצריך לחשב לפי הנץ הזה, ולפ"ז ההבדל בין הנץ האסטרונומי לנראה הוא כעשר דק'.

י. ר.

במה שכתב הרב נחמיה שנברגר (במלחמתה של תורה - גליון ק"ט) להעיר על ראיית המש"ח מדכתיב באהרן ויבכו אותו כל' בית ישראל, שלא היה מי שלא בכה, [ולכן כ' שלא היו רוצים שיצאו ממקלט]. והק' דהא אפשר דכתיב 'כל' כדין רובו ככולו דאמרינן בעלמא. ותירץ דדין רובו ככולו נאמר רק היכא דלא הוזכר בקרא בהדיא 'כל', אבל הכא דכתיב 'כל' ה"ז מתפרש בהכרח 'כל' כפשוטו.

העירו הלומדים דא"א לומר דכל היכא דכתיב 'כל' לא אמרינן רובו ככולו, שנסתר מגמ' מפורשת, בהוריות ג ע"ב דבתחילה הסוגיא אמרת ס"ד דהיכא דכתיב כל לא אמרינן רובו ככולו, אבל מסקינן עלה בתיובתא דחזינן מכח ברייתא דכתיב הגוי כולו ואפילו הכי רובו ככולו דמי.

כנישתא חדא שע"י משמרת השלום

איבעיא להו

יש להסתפק כאשר אדם רואה אדם אחר שעשה איסור אך לא ראה את פניו, האם יש לאסור ללכת ולהסתכל מי הוא, דאולי דמי לאיסור קבלת לשה"ר - שכאשר נעשה מעשה רע אסור ללכת ולברר מי עשהו, וה"ה כאן יתכן שתאסור התורה כיון דאינה חפיצה שידע גנות על חבירו אפילו על אמת, וצ"ע.

הרב ת. הסגל

נושאים ונותנים

א. בהיתר שמיעת לשה"ר שנאמר באפ"ת

במה שהקשה הרב י. ר. מה ביאור היתר "אפי תלתא" לשיטת הרמב"ם, שלשה"ר שנאמר באפי תלתא מותר לשומע לספרו לאחר, הרי עדיין יש כאן איסור משום השומע שאסור לו לשמוע שמא יאמין, וכיון שכך יחזור איסור לספר משום "לא תשא" - לא תשיא" וכן משום לפני עור.

הגר"ר דניאל גולדשמיט רב קהילת יוצאי אשכנז, והגר"ר ישראל ויינמן ראש בית הוראה לעניני באל"ח תירצו, שהרי גדר איסור סיפור לשה"ר הוא כעין דיני מזיק [וכמו שמצינו כמה הלכות שלמדס הח"ח מהלכות נזיקין, עיין ח"ב כלל ד' סק"ד, ושם ריש כלל ט' שלמד מדין 'גרמא בנזיקין מותר'], וזהו יסוד היתר "אפי תלתא" לשיטת הרמב"ם שכוון שהדבר עומד להישמע, תו אין על המספר איסור לספר, כמו שביאר הח"ח (ב' סק"ד), ולכן מטעם זה עצמו אין איסור "שמיעה" כיון שגם אם לא ישמע עכשיו ממנו, עומד הדבר שישמע כן מאדם אחר. ואי משום שמכשיל להשומע שיקבל, על זה באמת כבר העיר הח"ח (ב' י'), שלאדם שידוע המספר על השומע שיקבל את הדברים אסור לספר לו מה שנאמר באפ"ת משום לפני עור, אבל באינו ודאי שיקבל אין לאיסור לפני"ע מהחשש שיקבל, כיון שאיסור לפני"ע הוא רק אם הדבר קרוב לודאי שיעבור על האיסור.

הרב נ. הסגל כתב לתרץ שאין כאן לאיסור לפני עור, דלפני"ע הוא רק בתרי עברי דנהרא אבל כאן שודאי ישמע את הסיפור נחשב משום זה שהאיסור מזומן לפניו שאין בזה לפני"ע, [וגם לאו ד"לא תשיא" לא שייך כיון דאין איסור בעצם הסיפור].

ב. בענין להשיב למחרפו שהוא ת"ח

במה שהעיר חכ"א להסתפק האם היתרו של החינוך (של"ח) להשיב למחרפו דבר שייך גם אם המחרף הוא תלמיד חכם.

הרב א. ד. יונגרייז האריך להביא ראיה להתיר, ממה שמובא בב"מ נ"ט א' עה"פ ובצלעני שמחו ונאספו קרעו ולא דמו (תהילים ל"ה), אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע וגו' אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה, ואני אומר להם מיתתו בחנוק ויש לו חלק לעוה"ב, אבל המלבין את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב, ע"כ. וכלפי דואג ואחיתופל מכוון מזמור זה של דוד, ובברכות י"ב ב' ילפינן מדכתיב בההוא מזמור ואני בחלותם לבושי שק, שאם ת"ח חולה צריך שיחלה עצמו עליו, ופרש"י שעל דואג ואחיתופל היה דוד אומר שהיו תלמידי חכמים.

והשתא להאמור יש להוכיח דמותו להשיב חורפו דבר אף כשהמחרף ת"ח, שהרי דוד השיב להם כשחרפוהו ואף שהם תלמידי חכמים.

מאיך הרב יוסף רובין כתב לאסור שכל ההיתר הוא רק לגבי איסורי "לא תנונו ולא תיקום" אבל לא לגבי שאר איסורים, ואדם צריך לסבול כל בזיון כדי שלא לעבור על לאו ח"ו, כמבואר בברכות כ' ב', וכן מבואר להדיא לגבי אביו ואמו (יו"ד ר"מ ג') שאפי' "קרעו בגדיו והכהו על ראשו וירקו בפניו לא יכלים אותם" [ושם ח' נוסף: ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם], אלא ישתוק וירא מממ"ה שציהו בכך", ויש ללמוד מכאן שה"ה ברבו ות"ח וכדו' שיש בהם איסור נוסף, אסור להשיבו.

א"ה, אולי יש לחלק ולומר שרק באו"א שיש בהם מצות מורא, חייב לשתוק ולא לענות וכמ"ש בשו"ע הנ"ל, אבל בשאר ת"ח ורבו שאינו מובהק שאין בהם מצות מורא אלא כבוד (עיין חידושי מרן ר"ז הלוי הל' ת"ת) בהם מותר להשיבם וכדמוכח מדוד [ואפילו שדוד קראו לאחיתופל רבו, אבות ו' ג', הא ל"ה רבו מובהק].

הרב יצחק ליסיצין הביא מש"כ בשמיה"ל (שער התבונה פ"ח), שיש ב' דרגות, א' אינו עולב לחבירו שמחרפו, אבל משיב לו. ב' אפילו אינו משיב לו כלל, עכ"ד הח"ח. ועפ"ז נראה שכל היתר החינוך הוא רק להשיב למחרפו דבר שמסלק את החירוף מעצמו, וגדר ההיתר בזה כי המחרף גורם את הבזיון לעצמו, [כעין הדין בשורר שעלה ע"ג חבירו להורגו וכו', ב"ק כ"ח א'], אבל לא התיר החינוך להיות עולב את המעליבו. וא"כ גם שהמחרף הוא ת"ח, אין הנעלב המשיבו עובר ב'הדרת', כי הנעלב מציל את עצמו, ונמצא הת"ח כמי שנעלב מעצמו.

ג. "אהבת חנם"

במה שהעיר הרב י. איסר זית לגבי ביטוי "אהבת חנם", העירו רבים (הרב י. ליסיצין בשם חמיו הגר"נ ירוב, הרב יוסף רובין, הרב י. ש.), שאכן מושג זה הומצא ע"י מי שאינם בני תורה, כי שנאת חנם היא כמו שכ' רש"י שבת ל"ב ב' "שלא ראה בו דבר עבידה שיהא מותר לשנאותו" וכשראה בו עבידה אז מצוה לשנאו, כמ"ש בפסחים ק"ג ב', וכן מי שאינו מאמין בא' מ"ג עיקרים מצוה לשנאו (רמב"ם פ' חלק), וממילא אהבת ישראל אף שלא עשו לו טובה אינה קרויה אהבת חנם אלא מצוה גמורה. [ולא תיקרא אהבת חנם אלא אם אוהב את מי שאין מצוה לאוהבו, שיצא מכלל עמיתך, והיא אסורה כי מצוה לשנאו]

אכן בעיקר הדבר שכדי לתקן חטא "שנאת חנם" יש להרבות ב"אהבת ישראל" כ"כ הח"ח (אהבת ישראל פ"ה, חומת הדת פ"ד), אבל אין שם את הלשון "אהבת חנם".

דרושים לחברותא

נושא	מקום	שעה	טלפון
גמ' נשים רמב"ם על הסדר הל' שבת מומעד, ופי' השבוע גמ' ב"ק הל' שבת מ"ב אמצע ב"ב/מ"ב ח"ב	עדיף שד"ח ביכ"נ בני הישיבות הספרדים ביכ"נ בני הישיבות הספרדים גר כבודיעין יוכל לבוא לקמ"ס זכרון משה אוהל ישראל (הרב ליברמן) בטלפון משך חכמה	מוצש"ק אחרי ערבית שבת, 5:00-6:45 11:20-1:00 6:00-6:30 8:30	052-7451481 050-4132510 050-4132510 054-7836000 054-8407310 052-7631259 052-7150853 9743984 057-3133772 050-4213666 054-8441568 054-8474254 050-4125972 054-8414585 052-7661249 052-7623112 054-4737360 054-8487793 9298517 9798997 052-6363938 9790869 054-7242912 054-9729402 054-8424322 057-3114454 050-4111403
מועד דף ליום מחפש שיעור דף היומי מ"ב ח"ג גמרא מס' נדה מודפ"ט גמ' נשים/זיוקין מס' שבת עם הלכה מחשבה כיצד מברכין/חזרה ימות, חומש טר"ו/מסר בעין מחפש שיעור בכמ' באנגלית ח"ם לטוען רבני	מסכן אהרן, נתיב"ם 101 זכרון משה ברכפלד חפציבה, בבית אוה"ח 27 ככולל יש ימים בוקר יש אה"צ ברכפלד ברכפלד כולל קול יעקב קמח משך חכמה ברכפלד נתיבות המשפט 111 שאנת אריה נחלת בנימין, מס"ח 17 ברכפלד יחל ישראל מרכז אהבת תורה ברכפלד עמל התורה מ"ח 7 בית יצחק נתיב"מ/ג.דרומית נחלת בנימין, מס"ח 17 גרין פארק קמ"ח ברכפלד - וזאת ליהודה נאות שמחה אוהל מנחם/קמח עד המרכזי ביכ"נ נאות שמחה ברכפלד אחדות ישראל, אי"נ 57 זכרון משה אוהל ישראל (הרב ליברמן)	9:00-10:30 שעה אחת 10:00-1:00 10:00-1:00 פעמיים בשבוע 7:05 שעה וחצי 9:00-11:00 שעתיים מתוך 9:00-12:00 6:00-6:45 10:00-1:00 6:30-7:00 9:30-10:15 5:30-7:00 4:15-7:00 4:15-6:00 5:30-4:00 5:30-4:15 4:00-7:00 חלקי 4:10-5:25 6:00-7:00 חצי שעה מתוך 1:00-2:00 6:00-7:00 4:00-6:00 6:00-7:00 5:00-3:00 3:00-6:30 חלקי 5:30-6:15-9:30 10:30-9:30 7:00 מ 11:00-9:00 11:00-9:30 10:15-9:15 9:15-10:45 בכולל ערב 9:00-11:30 או חלקי 10:00-9:00 11:30-12 10:30-9:00 חצי שעה מתוך 9:00-11:30 9:30 7:15 8:50 9:30-11:00 9:00-10:00 חצי שעה מתוך 7:00-9:00 שעה/שעתיים	052-7147080 052-7669004 057-3110561 052-7664200 0504168069 052-7623364 052-7122782 9740300 052-7617912 052-7623112 054-8424322 054-8485609 054-8413093 052-7620812 050-4116367 9790869 050-4132510 054-8407310 052-7631259 057-3144429 057-3139934 052-7617912 054-8481851 054-8427799 052-7124329 057-3197565 052-7324862 050-4111403 052-7662282 050-4132510 050-4171130 054-8424663 052-8952613 054-8403599 054-9761746 03-6744038 052-7632205 9799833 052-7656412 054-8409702 9285124 050-2553310 6374394 052-7664200 054-8462669 052-7697695 050-3140972 050-4104423 052-7617041 052-7627926 054-8481851 050-4164124 9790004 052-7617912 050-4116772

בוקר

אחר צהריים

ערב

פתוח

קושיא

בפר' מסעי עה"פ (לג, מז) ויחנו בהרי העברים לפני נבו, כ' בתרגום יונתן ב"ע "קדם בית קבורתה דמשה". וכ"ה בתרגום אונקלוס בפר' מטות (לב, ג) "ושבם ונבו ובעון" תרגם בית קבורתא דמשה (ולדעת תוס' ושא"ד בברכות ח: אי"ז מתרגום אונקלוס אלא מתרגום ירוש', אבל רב"ז שם הביאו מת"א). וכ"כ רש"י בפר' חוקת (כ, כב) שהר נבו הוא מקום קבורת משה.

וצ"ע דבסוטה יג: אמרו דאע"פ שמשה מת בהר נבו, לא נקבר שם, דהר נבו הוא בחלקו של ראובן, ומשה נקבר בחלקו של גד, דכתיב ביה וירא ראשית לו כי שם חלקת מחקק ספון, וחלקו של גד רחוק ד' מילין מחלקו של ראובן, יעו"ש. והנה בכל ג' התרגומים עה"פ כי שם חלקת מחקק ספון, תרגמו ששם היא קבורתו של משה רבינו, וע"ע בתרגום יונתן דברים לד, ו) וא"כ איך תרגמו כאן שנבו הוא בית קבורתא דמשה, וצ"ע.

הרב יהודה ש. שטראוס

נושאי הגליונות הבאים

דברים - תשעת הימים
ואתחנן - קריאת שמע
עקב - מצות היראה

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות, בכל ערש"ק
יש לשלוח בקשה לכתובת: gal200@neto.bezeqint.net

המעוניינים להשתתף ולכתוב בקביעות
נא לפנות לטל' 050-4122753

ד"ת [עד 700 מילים]
יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' בדוא"ל:
gal200@neto.bezeqint.net
או בתיבות "עומקא דפרשה":
בכניסה לאוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח.
בג. הדרומית, ביהכ"נ בית תפילה נתיב"מ 75.
ביהכ"נ משובב נתיבות, נתיב"מ 90.
אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.
ד"ת בדפים בנת"י ברור מתקבלים עד יום א' בלבד.
בדיסק ובמייל יש להעביר עד יום ג' בלילה.

או הכל או לא כלום!?

פלוגי ובדיקו נתייה רח"ל איזו בעיה בריאותית במשפחתו שזה יהיה גודל לך את כל החברות, הוא לא גמיע, לא מתפקד וכו' וכו'. וידע תעלומות יודע כל זה, וידע כמה אתה חפץ בעליה אמיתית ולכן דאג דווקא שלא תיכנס לשם, כדי שתיכנס למקום אחר ושם יהיה לך חברותא מיוחדת שעל ידו תתעלה לאין שיעור.

באלפי בתי אב היו השבועות האחרונים בבחינת "יום הדין" בו יזכרע איפה ילמד הן, באיזו ישיבה. זו הכרעה גורלית לכל החיים כמובן. וכן הבת באיזה סמינר תלמד. ודאי יום הדין ממשי!!!

יש הרבה סיפורים, כל אחד עם המטען הפרטי שלו.
גרוע מכל, אם הבחור היקר והנבון מחליט להוכיח לכולם עד כמה הוא צדק במלחמת הקודש שלו שאין ורק ישיבה פלונית חיבת לקבל ואם לאו למה לו חיים. ולכן כשבושף המלחמה לא נחל נצחון והוא הולך למקום אחר בדיעבד גדול ובפנים נפולות, בראש מורכן ובמצב רוח מדוכך והוא חייב להוכיח בשיטתיות עד כמה הוא לא יכול להצליח בשום מקום אחר. בסתר רעיונותיו יוליך בשם מו"ש ע"י:

ארגון "משובב נתיבות"
מרכז להצלה רוחנית

למען עתיד ילדיך
תכנית "שמח תשמח"
לימים עד גיל שנה.
הזדמנות מפתיעה של 200 מחוגים
לפרטים: הרב א. אופנהיימר 050-4150605

כרגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר
ארגון משובב נתיבות
מרכז להצלה רוחנית
057-3133330 057-3102044/8/9 057-3140000